

Nota – aanvullingen biodiversiteit

Inleiding

Deze nota wordt opgemaakt naar aanleiding van het ongunstig advies verstrekt door het Agentschap voor Natuur en Bos, dit voor het eerst in tweede administratieve aanleg. In eerste administratieve aanleg adviseerde het Agentschap voor Natuur en Bos tot tweemaal toe gunstig en werden verder geen opmerkingen gemaakt. Bovendien kan worden opgemerkt dat ook het project-MER werd goedgekeurd, zo ook voor het gedeelte biodiversiteit.

De omgevingsvergunning werd verleend door de provincie, waartegen de gemeente Zelzate in beroep ging. Één van de beroepsargumenten van de gemeente Zelzate heeft betrekking op het aspect biodiversiteit, wijst louter op het feit dat het project wijzigingen van vegetaties tot gevolg heeft en wijst op het voorkomen van beschermde soorten in het projectgebied.

Voor het eerst in graad van administratief beroep geeft het Agentschap nu dus aan dat een strijdigheid met art. 10 van het Besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer niet uitgesloten is. ANB is van oordeel dat de impact op beschermde soorten verder dient te worden uitgewerkt, vnl. dan voor wat betreft de effecten van het project op de lokale populatie van **Fitis** en **Veldleeuwerik**.

Het MER bevat waarnemingen van o.a. Veldleeuwerik, Putter, Fitis, Graspieper, Buizerd, Grote bonte specht, Groene specht en diverse andere algemene soorten. Dit zijn soorten van categorie 2 uit bijlage 1 van het soortenbesluit.

Er worden geen broedgevallen vermeld, maar gezien de kenmerken van de site (braakliggende/verruigd terrein) kan er volgens het ANB wel verwacht worden dat de soorten hier een geschikt leefgebied vinden. Er zijn geen waarnemingen van rustplaatsen of nesten van soorten uit de hoogste beschermingscategorie of de habitat- of vogelrichtlijn.

Bij de inrichtingswerken wordt het terrein bouwrijp gemaakt voor de verdere inrichting. Het rooien van bomen en verwijderen van de vegetaties zal gebeuren buiten het broedseizoen waardoor geen nesten van beschermde vogelsoorten, die er voor alle duidelijkheid niet zijn waargenomen, worden vernietigd en er bijgevolg dus sowieso geen inbreuken op de bepalingen van het Soortenbesluit zullen ontstaan.

Van de waargenomen soorten kennen de populaties van Veldleeuwerik en Fitis een dalende trend. Deze soorten staan tevens op de Rode lijst. Voor de Fitis is de trend zelfs zorgwekkend (daling -50% tussen 2007 en 2018).

In deze nota wordt verduidelijkt in welke mate er leef- of broedgebied van deze soorten verdwijnt, vermits gezien de sterk dalende trend van de laatste jaren een afname aan broedparen Fitis wel als betekenisvol kan worden gezien volgens het ANB. Van de overige soorten kan verwacht worden dat deze -gezien de stabiele populatietrend- voldoende uitwijkmogelijkheden in de omgeving kunnen vinden.

Bespreking

In eerste instantie werden alle waarnemingen van vogels binnen het projectgebied van de afgelopen 10 jaar opgevraagd bij natuurlandpunt studie. Er werden slechts 59 waarnemingen teruggevonden in de databank van waarnemingen.be. In kader van de opmaak van deze nota werd op 22 juni 2026 een bijkomend terreinbezoek uitgevoerd door erkend MER-deskundige biodiversiteit Wouter Rommens, dit dus om tegemoet te kunnen komen aan de vragen en/of opmerkingen van het ANB.

Fitis (Phylloscopus trochilus)

Fitis is een vogel van open, jonge en structuurrijke vegetaties. Bij ons komt de soort voor in open bossen met een goed ontwikkelde struik- en kruidlaag. De voornaamste vereisten van deze soort zijn:

- Halfopen landschap: dichte bossen worden vermeden maar een mozaïek van open plaatsen, struiken en jonge boomopslag is optimaal.
- Veel lage struiken en jonge bomen met wilg, berk, els, lijsterbes en andere loofhoutsoorten.
- Goed ontwikkelde kruid- en struiklaag als foerageergebied.
- Open bosranden en pioniersvegetaties en droog tot vochtig.
- Voldoende voedselaanbod onder de vorm van insecten.
- Rustige en dichte bodemvegetatie als nestlocatie

Het projectgebied bestaat grotendeels uit ruigte- of pioniersvegetaties, met verspreide struiken en bomen met een klein gedeelte (populierenbos), gelegen naast een te behouden bos. In principe is het projectgebied deels geschikt, al is het aandeel jonge bomen en struiken op het terrein in verhouding beperkt. Het populierenbos is hoog opgaand en vrij gesloten en daardoor minder geschikt.

Fitis is een algemene doortrekker die tijdens het voor- en najaar vrijwel overal kan opduiken. De waarnemingen in het projectgebied zijn gebeurd in 2024 en 2025 begin april, tijdens de doortrekperiode. Dit hoeft dus niet noodzakelijk te wijzen op broedgevallen.

De Rode Lijst-status van de soort in Vlaanderen op basis van Devos et al. (2016)¹ is kwetsbaar, met een geschatte populatie in Vlaanderen van 15.000-25.000 broedparen. In de periode 2007- 2018 nam de soort met ruim de helft af. Hiermee behoort Fitis tot de snelst afnemende zangvogelsoorten in Vlaanderen². Een sluitende verklaring voor dat fors verlies is er niet, hoewel Bijlsma (in Sovon 2018) het vooral gaat zoeken in de droogte en landschappelijke veranderingen in West-Afrika. Fitis is niet de enige soort van jonge bosaanplant en verruigde terreinen die terrein verliest in Vlaanderen, maar de landschappelijke veranderingen in 2007-2018 lijken niet dermate ingrijpend dat ze een verlies van ruim 50% kunnen verklaren. Er spelen meer potentiële factoren een rol: verlies van insectenrijkdom en mogelijk toenemende predatie (Fitis is een grondbroeder) zijn echter moeilijk te kwantificeren en zodoende te linken aan de vastgestelde afname. Bovendien is Fitis een Afrika-trekker en de verliezen die onderweg naar en in de overwinteringsgebieden optreden zijn nagenoeg onbekend. Ook in Nederland en bij uitbreiding in geheel Europa is de achteruitgang van de Fitis opvallend.

Veldleeuwerik (Alauda arvensis)

De Veldleeuwerik komt voor op grote, open en rustige terreinen, met lage en niet te dichte vegetatie. In Vlaanderen komt de soort voor op grote open akkers, weilanden, heide en schrale graslanden. Hierbij dienen weinig bomen, struiken en bosranden aanwezig te zijn omdat de soort open terreinen en vrij zicht nodig heeft. Versnippering door bosjes, bomenrijen en houtkanten kan de geschiktheid verminderen.

¹ Devos K., A. Anselin, G. Driessens, M. Herremans, T. Onkelinx, G. Spanoghe, E. Stienen, F. T'Jollyn, G. Vermeersch & D. Maes (2016). De IUCN Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen (2016). Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek jaar (11485739). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: dx.doi.org/10.21436/inbor.11485739

² Vermeersch, G., Devos, K., Driessens G., Everaert J., Feys, S., Herremans M., Onkelinx T., Stienen E.W.M. & T'Jollyn F. (2020). Broedvogels in Vlaanderen 2013-2018. Recente status en trends van in Vlaanderen broedende vogelsoorten. Mededelingen van het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek 2020 (1), Brussel, 228 p. DOI: doi.org/10.21436/inbor.18794135

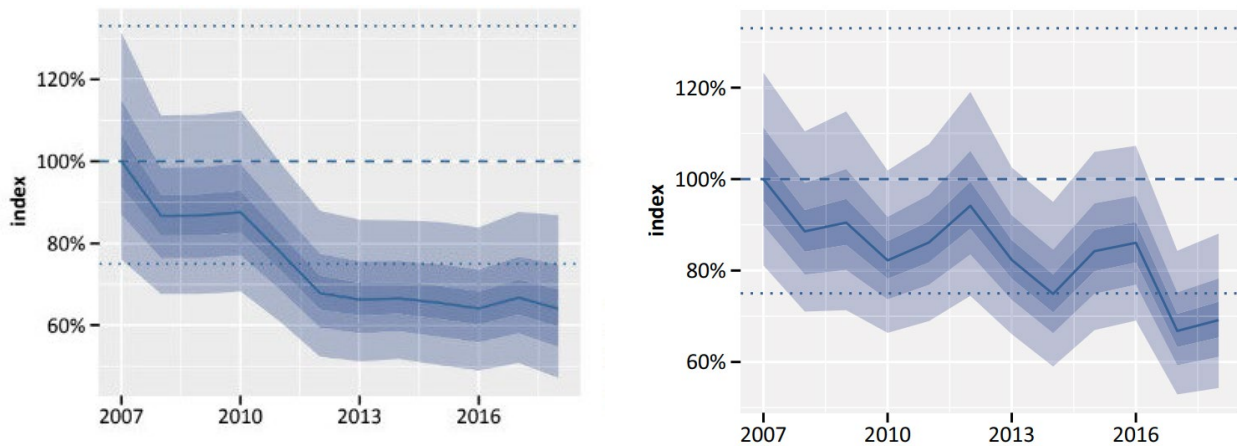
De vegetatie dient laag en structuurrijk te zijn (10-30 cm hoog), met voldoende open bodem. Verstoring dient tijdens het broedseizoen beperkt te zijn.

Typische geschikte biotopen zijn onder andere: extensieve akkers met granen, kruidenrijke, schrale graslanden, extensief beweide graslanden, heide en andere open terreinen, akkers met voldoende open bodem en lage gewassen.

Minder geschikt zijn terreinen met veel bomen, struiken of bebouwing.

Het projectgebied is op basis van deze vereisten minder geschikt, daar het onvoldoende open is (geen open landschap): het ligt omgeven door houtkanten en bos en heeft weliswaar een schrale begroeiing maar anderzijds zijn ook frequent verspreide bomen en struweel aanwezig.

Ook de Veldleeuwerik staat op de Rode Lijst als kwetsbaar¹, met een geschatte populatiegrootte in Vlaanderen van 65.000-10.000 broedparen. De Veldleeuwerik is een typische soort van allerlei open landschappen (weiland, akkers, heide,...). Deze afname is voornamelijk te wijten aan de intensivering van de landbouw. In Nederland en België neemt de Veldleeuwerik nog steeds af in landbouwgebied, terwijl de populaties in heidegebied stabiel zijn. Ook in Wallonië gaat de Veldleeuwerik nog steeds sterk achteruit.

Figuur 1: Trend van de index voor Fitis (links) en Veldleeuwerik (recht) in Vlaanderen tijdens de periode 2007-2018 (Vermeersch et al. (2020))².

Aanwezigheid in projectgebied

Naast de vaststellingen gerapporteerd in het MER (zie project-MER p. 356 en volgende) tijdens het terreinbezoek d.d. 02/04/2025 en aan de hand van de richtlijn voor soorteninventarisatie, opgemaakt door het ANB, werd Fitis in de afgelopen 10 jaar éénmalig waargenomen binnen het projectgebied op 11/04/2024. De mannelijke adult werd baltsend/zingend waargenomen in de te behouden boszone, zoals te zien op onderstaande figuur.

Veldleeuwerik werd in het projectgebied de afgelopen 10 jaar tweemaal waargenomen. Één keer baltsend/zingend in het noorden van het projectgebied ter hoogte van de geplande logistieke zone op 16/06/2024 en één keer ter plaatse in de zone waar het valorisatiecentrum zal komen op 9/03/2026. De locaties zijn weergegeven in onderstaande figuur.

Ook hier zijn er weinig aanwijzingen dat het gaat om een regelmatig aanwezige broedvogel. Er wordt ook opgemerkt dat de terreinen vrij ruig en begroeid zijn met verspreide struiken. Als leefgebied is het terrein bijgevolg suboptimaal, en door successie raakt het terrein stilaan dichter begroeid en nog ongeschikter. Veldleeuwerik verkiest grote open landschappen zonder opgaand groen. Er kan niet gesteld worden dat op de terreinen een regelmatig jaarlijks aanwezige populatie aanwezig is.

Figuur 2: Gegevens van waarnemingen.be m.b.t. Fitis en Veldleeuwerik (Natuurpunt Studie)

Bijkomend terreinbezoek

Tijdens het bijkomende terreinbezoek op 22/06/2026 werd geen Veldleeuwerik of Fitis vastgesteld (althans geen zingende exemplaren die wijzen op een territorium).

Het gebied is voor Veldleeuwerik niet optimaal door het ruige karakter met verspreide aanwezigheid van struiken. De Veldleeuwerik nestelt op de grond in een nest van droog gras en geeft de voorkeur aan grote open landschappen met weiden, velden, heide en braakliggend land waar geen hoge vegetatie groeit, zodat roofvogels hem niet in de gaten kunnen houden en hij hen van ver ziet aankomen. Dergelijke vegetatie is in huidig projectgebied niet voldoende aanwezig.

De Fitis broedt in open bossen, en allerlei andere plaatsen met enige opgaande begroeiing. De Fitis broedt op de grond of laag in de begroeiing, meestal in droge tot vochtige halfopen landschappen met voldoende opslag, van heide tot bos, moeras en agrarisch gebied. Het nest wordt meestal op de grond aangelegd, in dicht gras of tussen wat hogere kruiden. Hoewel de fitis laag bij de grond broedt, heeft hij struweel nodig om te foerageren.

Gelet op de beperkt aantal waarnemingen, kan er niet gesproken worden van een regelmatig aanwezige populatie van deze soort. Gelet op het tijdstip van de waarneming betreffen dit naar alle waarschijnlijkheid doortrekkers, daar de trekperiode van Fitis loopt tot eind april.

De boszone waar de Fitis in 2024 baltsend werd vastgesteld, blijft binnen huidig project gevrijwaard (en zal door de planologische bestemming ook in de toekomst gevrijwaard (moeten) blijven).

Rekening houdend met de toekomstige inrichting waarbij dus bos en struweel (aan de randen) aanwezig blijven na de inrichting, kan verwacht worden dat Fitis in de toekomst nog steeds gebruik kan maken van het gebied als tijdelijk foerageergebied tijdens de trekperiode of als broedgebied.

Een mogelijke maatregel om de overlevingskansen van de Fitis binnen het projectgebied te bevorderen is om biodiversiteitsstimulerende maatregelen op te leggen op de site met minstens een verbod op het gebruik van insecticiden. De overlevingskansen van de Fitis hangen namelijk deels af van het voedselaanbod, met name van de kwaliteit en de omvang van de insectenpopulaties. Weliswaar kan

deze zangvogel zijn menu aanvullen met bessen en zaden, toch is hij in hoofdzaak insectivoor. Daardoor is hij ook zeer gevoelig voor het gebruik van insecticiden, die het aanbod van zijn prooidieren sterk verminderden. Bovendien kan hij ook zelf vergiftigd worden, direct of indirect. Daarnaast kan het bestrijden van invasieve exoten (die weinig aantrekkelijk zijn voor inheemse insecten), alsook de aanplant van autochtone bomen en struiken worden opgelegd. Hierdoor wordt het aantal potentiële voedselbronnen en de variatie aan waardplanten voor insecten verhoogd. Tot slot is een goed maaibeheer belangrijk voor de overleving van de verschillende ontwikkelingsstadia van de entomofauna.

Daarnaast worden ook in de aanlegfase een reeks gunstige maatregelen genomen, zoals het werken met lasers, het niet starten van de werken in het broedseizoen, het voorzien in broedpreventie door o.a. in grondstocks te voorzien waar steile wanden worden vermeden, enz...

Besluit

- Gelet op de sporadische aanwezigheid van Veldleeuwerik (niet jaarlijks broedend, indicatief 2 waarnemingen in een periode van 10 jaar) in een suboptimaal leefgebied, kan besloten worden dat er op regionaal populatieniveau geen significante impact is voor Veldleeuwerik.
- Gelet op de sporadische aanwezigheid van Fitis tijdens de trekperiode en het feit dat er verder geen indicaties voor regelmatige aanwezigheid van Fitis als broedvogel in het projectgebied, kan er kan besloten worden dat er op regionaal populatieniveau geen significante impact is voor Fitis.
- Na inrichting van de terreinen blijft nog steeds opgaand groen aanwezig (houtkanten, struweel) waardoor er na de inrichting nog steeds mogelijkheden aanwezig blijven voor zangvogelsoorten e.d. als broedgebied en foerageergebied tijdens de trekperiode.

De conclusies uit het project-MER blijven dus onverkort gelden.